

مطالعه‌ی فراترکیب فرهنگ شهروندی در جامعه‌ی ایران

مهران شهرابزاده^۱

محسن نیازی^۲

سمیه میری^{۳*}

چکیده

فرهنگ شهروندی مجموعه‌ای از ارزش‌ها، نگرش‌ها و قوانین مشترک بنیادی است که مشارکت فعال شهروندان را با رعایت احترام به ارزش‌های دموکراتیک شهروندی و مسئولیت‌پذیری عام‌گرایانه به دنبال دارد؛ به گونه‌ای که شکل دهنده سبک زندگی و هادی تعاملات او با دیگران است. هدف از پژوهش حاضر بررسی مطالعات انجام شده پیرامون فرهنگ شهروندی با استفاده از رویکرد استقرایی فراترکیب کیفی^۴ است. این روش شامل گام‌های هفت‌گانه‌ای است که به ارزیابی و تحلیل نظاممند نتایج و یافته‌های مطالعات پیشین می‌پردازد. فراترکیب این امکان را برای پژوهش‌گر فراهم می‌سازد تا به شیوه‌ای ساختارمند از یافته‌های استخراج شده از مطالعات کیفی مرتبط با موضوع تحقیق، برای ایجاد یافته‌های جامع و تفسیری استفاده نماید. به همین دلیل نتایج پژوهش‌های پیشین از منابع داخلی طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ و منابع خارجی طی سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. از بین ۱۴۰ مقاله مستخرج، ۴۹ مقاله برای تجزیه و تحلیل نهایی انتخاب شده است. نظریه‌های استفاده شده در این تحقیق با توجه به نوع روش تحقیق متفاوت می‌باشد که با استفاده از این نظریات و پژوهش‌های صورت گرفته در این حوزه، می‌توان به نظریه‌های وبر، پارسونز، مارشال، ترنر و گیدنز اشاره کرد. نتایج پژوهش با توجه به بررسی مقالات متعدد استخراج شده به ۴۹ کد منجر شد، که می‌توان از مهم‌ترین مؤلفه‌ها با توجه به تکرارشان به: مسئولیت‌پذیری اجتماعی، قانون‌مداری، عام‌گرایی، مشارکت اجتماعی و ... اشاره نمود. با بررسی و ادغام یافته‌های اولیه در این پژوهش، پس از رفت و برگشت میان زمینه‌های فرعی، ۷ زمینه‌ی اصلی به دست آمد، که این ابعاد شامل: داشتن نگرش دموکراتیک، ابعاد سیاسی فرهنگ شهروندی، ابعاد فرهنگی- اجتماعی فرهنگ شهروندی، ابعاد فردی فرهنگ شهروندی، ابعاد اخلاقی فرهنگ شهروندی و ابعاد توسعه‌ای فرهنگ شهروندی می‌باشد.

وازگان کلیدی: فرهنگ شهروندی، داشتن نگرش دموکراتیک، ابعاد سیاسی، ابعاد اجتماعی - فرهنگی، ابعاد فردی، ابعاد اخلاقی، ابعاد توسعه‌ای.

Ms3102002@yahoo.com

niazim@kashanu.ac.ir

tirdad1320@gmail.com

4. qualitative meta-synthesis

۱- دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

۲- استاد گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

۳- دانشجوی دکترای جامعه‌شناسی، مسائل اجتماعی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

مقدمه

شهروندی^۱، از مفاهیم جدیدی است که به طور ویژه به برابری و عدالت توجه دارد و در نظریات اجتماعی، سیاسی و حقوقی جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده است (دیلم صالحی، ۱۳۹۳: ۹۲). ترنر^۲ شهروندی را مجموعه‌ای از حقوق و تکالیف که تعیین کننده‌ی عضویت اجتماعی - سیاسی و دربردارنده‌ی تخصیص منابع جمعی به گروه‌های اجتماعی، خانواده و افراد می‌باشد، تبییرکرده است (ترنر، ۱۳۸۷: ۱۵۴). شهروندی نقش مؤثری در ایجاد جامعه‌ای بر اساس نظم و عدالت دارد (قانعی و همکاران، ۱۳۹۸: ۸۰)، که از سه عنصر مهم حقوق، وظایف و مشارکت افراد جامعه در تعامل با دولت و حاکمیت تشکیل شده است. شهروندی را می‌توان یکی از شاخص‌های مهم پیشرفت و توسعه یافتنی کشورها دانست (همتی و احمدی، ۱۳۹۴: ۱۳۹)، که موجب توسعه و گسترش حوزه‌ی عمومی و توسعه‌ی جامعه‌ی مدنی می‌شود (فاطمی‌نیا و حیدری، ۱۳۸۷: ۴۲).

جامعه‌ی مدنی و تحقق نهادهای مدنی، در مجموع تجربه‌ی عقلانی و موفق بشری است که منجر به مشارکت قانونمند و توسعه‌ی سیاسی - اجتماعی شده و در نتیجه، زمینه‌ی پیشرفت در حوزه‌ی اقتصاد و فرهنگ و تمدن را برای جوامع به وجود آورده است (شیانی، ۱۳۸۴: ۵). از نظر سامی سلیمان و همکاران^۳، شهروندی اشاره‌ی کامل به عنصر اساسی دموکراسی دارد، که از یک طرف به طور غیرمستقیم با احترام به اعضای یک جامعه مرتبط است و از طرف دیگر، به هویت آن‌ها اشاره دارد (سامی سلیمان و همکاران، ۲۰۱۹). بنابراین، با توجه به اهمیت این واژه، و این‌که مهم‌ترین حوزه‌ی شهروندی، اهمیت یافتن فرهنگ و فرهنگی شدن عرصه‌ی شهروندی بوده است، می‌توان گفت که شهروندی مقوله‌ای جدا از فرهنگ شهروندی^۴ نیست. به گونه‌ای که با توجه به جهان معاصر و تعاملات اجتماعی پیچیده میان انسان‌ها، ضرورت پرداختن به مقوله‌ی فرهنگ شهروندی بیش از گذشته لازم و ضروری است (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۸: ۳)، زیرا ناظر به مجموعه‌ای از ارزش‌های اجتماعی است، و بحثی فراتر از بحث شهرنشینی است (مهندی و آشوری، ۱۳۹۳: ۲۴). از نظر فالکس^۵، رعایت فرهنگ شهروندی در افزایش احساس مسئولیت اجتماعی، اعتمادپذیری و تعهد مدنی مؤثر است، زیرا تعهد مدنی بر توازن بین نفع فردی و جمعی استوار است (التبیانی نیا و حسینی، ۱۳۹۳: ۱۱۰).

بنابراین، فرهنگ شهروندی ارتباط بسیار زیادی با زندگی اجتماعی افراد جامعه دارد (بخارایی و همکاران، ۱۳۹۴: ۸۹)، به گونه‌ای که فرهنگ شهروندی را در قالب سوژه‌ی شهروند در بافت

1. Citizenship

2. Turner

3. Sami Sulieman Al-Qatawneh & et al.

4. Cultural Citizenship

5. Faulks, Keith

شهری و متأثر از نیازهای حال و آینده چنان تعریف می‌کند که با پیوند خوردن مفهوم رفاه - اجتماعی با جایگاه شهروندی، کلیه‌ی شئون زندگی جمعی در قالب فرهنگ شهروندی شدیداً متأثر از تعبیر مفهوم رفاه می‌شود. گیدنز^۱ نیز بر این نظر است که شیوه‌ی زندگی ملازم با نوعی انتخاب است به همین دلیل در فرهنگ سنتی چندان کاربرد ندارد (گیدنز، ۱۳۸۲: ۱۲۱)، زیرا با ورود به دنیای مدرن، فرهنگ شهروندی نیز باعث تغییر در بسیاری از حوزه‌ها از جمله سبک زندگی انسان متعدد شده است. از طرفی، با ارتقای فرهنگ شهروندی راه حل بسیاری از مشکلات شهری، اجتماعی و فرهنگی جوامع که اکثر کشورهای در حال توسعه با آن مواجه هستند، رفع خواهد شد (همتی و احمدی، ۱۳۹۴: ۱۳۹). بنابراین، با ایجاد، گسترش و تعمیق فرهنگ و اخلاقیات شهروندی، می‌توان گره‌گشای بسیاری از مسائل شهری و اجتماعی شد که کشورهای در حال توسعه اکنون با آن مواجه‌اند (همتی و احمدی، ۱۳۹۴: ۱۳۹). لازمه‌ی حل مسائل شهری و مشکلات شهرنشینی وجود یک فرهنگ مناسب شهروندی و شهرنشینی است که این مقولات جزء پایه‌های اساسی و دوام توسعه‌ی اجتماعی و اقتصادی شهری است و همه‌ی اجزای زندگی شهری باید با در نظر گرفتن نقش فرهنگ در مناسبات اجتماعی شهر تعامل لازم را به وجود آورند (شربتیان، ۱۳۸۷: ۱۲۲).

پژوهش حاضر نیز با توجه به اهمیت موضوع بحث فرهنگ شهروندی که به عنوان یک مولفه‌ی کلیدی از طرفی سبب توسعه‌ی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی می‌شود و از طرف دیگر باعث تغییر در سبک زندگی انسان سنتی می‌شود، مورد توجه قرار گرفته است، زیرا، دنیای مدرن، مسائل و مشکلات عمدی‌ای پیش روی خود دارد، مسائلی از جمله: تخریب محیط زیست، چالش‌های شهرنشینی، آلودگی هوا، ترافیک، عدم رعایت حقوق دیگری و ... که با تغییر در سبک زندگی و بالا بردن فرهنگ و ارتقای فرهنگ شهروندی می‌توان به رفع این مشکلات کمک کرد. زیرا بالا بردن فرهنگ شهروندی سبب بکارگیری خلاقانه‌ی شهروندان در زمینه‌های مختلف شهری می‌شود که نتیجه‌ی آن افزایش مشارکت اجتماعی است، تا جایی که هریک از شهروندان دیدی آینده‌نگر نسبت به شهر و مسائل و مشکلات آن دارند (اچمد، ۱۵: ۲۰۲). بر همین اساس، این پژوهش قصد آن را دارد که به این سؤالات جواب دهد که شناخت مفهوم و ابعاد فرهنگ شهروندی و همچنین شکل‌گیری ایده‌ی شهروندی، نیازمند چه بستری است؟ چه عواملی زمینه‌ساز تحقق آن می‌باشد؟ اینکه برای تحقق فرهنگ شهروندی جامعه دارای چه ویژگی‌هایی باید باشد؟ برای پاسخ به این سؤالات، این پژوهش در نظر دارد به صورت جامع و با

1.Giddens
2.Achmad

استفاده از نتایج پژوهش‌های متفاوت و با روش فراترکیب به بررسی مؤلفه‌های فرهنگ شهروندی در ایران بپردازد.

پیشینه‌ی تحقیق

قایدگیوی و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی با عنوان «ارتباط هویت ملی و فرهنگ شهروندی» بیان می‌کند که در زمینه‌ی فرهنگ شهروندی، شش مؤلفه‌ی، مشارکت‌جویی، رفتارهای مدنی، عام‌گرایی، مسئولیت‌پذیری، نوع دولتی، گرایش به پیروی از قانون، برای سنجش این مفهوم در نظر گرفته شده است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که بین هویت ملی و ابعاد آن: هویت اجتماعی، هویت سیاسی، هویت فرهنگی، هویت تاریخی، هویت جغرافیایی، هویت دینی و هویت زبانی با پاییندی به فرهنگ شهروندی رابطه معنادار و مثبت و مستقیم وجود دارد. غفاری نسب و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «تحلیل جامعه شناختی از وضعیت فرهنگ شهروندی (مورد مطالعه: شهروندان ۱۵ سال به بالای شهر اقلید)» بیان می‌کند که: شهروندی یکی از مهم‌ترین مفاهیم و ایده‌های اجتماعی است که در دهه‌های اخیر محل توجه اندیشمندان جامعه‌شناس قرار گرفته است. شهروندی از شاخص‌های مهم پیشرفت در کشورهای در حال توسعه است که می‌تواند به حل معضلات اجتماعی کمک کند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که میزان فرهنگ شهروندی شهروندان اقلیدی در حد متوسط به بالایی می‌باشد. بررسی فرضیه‌ها نشان داد متغیرهای جنسیت، وضعیت تأهل، باورهای مذهبی، هویت اجتماعی، میزان استفاده از رسانه و آگاهی سیاسی رابطه‌ی معناداری با فرهنگ شهروندی دارند. ملک حسینی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «سطح فرهنگ شهروندی و میزان امنیت اجتماعی زنان در شهر ملایر» بیان می‌کنند که: به نظر می‌رسد بین سطح فرهنگ شهروندی و میزان امنیت اجتماعی زنان در شهر ملایر رابطه‌ی معناداری وجود دارد و بین سطح فرهنگ شهروندی و میزان امنیت اجتماعی زنان در محله‌های شهر ملایر تفاوت وجود دارد. آذین (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «نقش سرمایه‌ی اجتماعی در پاییندی به فرهنگ شهروندی» بیان می‌کند که بین میزان کل سرمایه‌ی اجتماعی و ابعاد آن یعنی اعتماد اجتماعی، تعامل اجتماعی، آگاهی اجتماعی، انسجام اجتماعی و حمایت اجتماعی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین نتایج حاصل از مدل معادله ساختاری نیز نشان می‌دهد که متغیر سرمایه‌ی اجتماعی در مجموع ۴۳٪ بر متغیر پاییندی به فرهنگ شهروندی تاثیرگذار است. همتی و دستجردی (۱۳۹۴)، در تحقیقی با عنوان «هنگاریابی و تحلیل عاملی اکتشافی و تاییدی پرسشنامه ارتقاء فرهنگ شهروندی»، بیان می‌کنند که: نتایج حاصل از تحقیق کیفی در قالب ۳ گروه مولفه ارتقاء دهنده فرهنگ شهروندی،

مؤلفه‌های تعديل‌کننده و پیامدهای حاصل از ارتقاء فرهنگ شهروندی طبقه‌بندی شدند که عبارت بودند از: مقوله فرهنگ شهروندی، اعتماد اجتماعی، مدیریت آسیب‌های اجتماعی، توسعه ارزش‌های شهروندی، بهبود رفتار شهروندی، تقویت سبک زندگی، بهبود ارتباط شهروندان با دولت، ارتقاء و توسعه‌ی فردی شهروندان، مدیریت شکاف بین‌نسلی اشاره نمود. نتایج نشان داد که برنامه‌ریزی امور فرهنگی، آموزش شهروندان، ترویج سبل‌ها و نمادهای فرهنگی و ارزش‌های فرهنگی و مدیریت فرهنگ‌سراها به ترتیب بر توسعه‌ی اعتماد اجتماعی، تقویت ارزش‌های شهروندی، بهبود رفتار شهروندی و تقویت ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی تاثیرگذار است. زارع و همکاران (۲۰۱۸)، در پژوهشی با عنوان «بررسی مفهوم سرمایه فرهنگی و نقش آن در ارتقا فرهنگ شهروندی» بیان می‌کند که یکی از الزامات برای حل مشکلات شهروندان و اصلاح رفتار آن‌ها، وجود فرهنگ شهروندی مناسب است. چانک ژاگ^۱ (۲۰۱۶)، در پژوهشی با عنوان «پیامدهای فرهنگ شهروندی برای آموزش شهروندی در میان دانشجویان چینی» بیان می‌کند که دو مقوله «دانش مدنی» و «مشارکت مدنی» و تأثیر رسانه دو زیر مجموعه فرهنگ شهروندی است. ژانگ برآن است که رسانه‌ها می‌توانند اثر قابل ملاحظه‌ای بر افزایش دانش مدنی و مشارکت مدنی افراد داشته باشند و از این میان، اثر تلویزیون، شبکه‌های اجتماعی و فیلم‌ها بیش از سایر موارد بوده است. سانیا ایویچ^۲ (۲۰۱۶)، در تحقیقی با عنوان «فرهنگ شهروندی از زاویه پست مدرنیسم» بیان می‌کند که فرهنگ شهروندی در دوره‌ی معاصر مؤلفه‌ها و عناصری دارد که از مؤلفه‌های دوره مدرن کاملاً متفاوت است. این فرهنگ فهم رایج از دموکراسی را مورد تردید قرار داده و نوع تازه‌ای از فعالیت سیاسی را ترویج می‌کند. به باور او، فرهنگ شهروندی پست‌مدرن مجموعه‌ای از مسئولیت‌ها و وظایف شهروندان در پاسخ به چالش‌ها و مسائل مختلف است، بدون توجه و تأکید بر حمایت‌های دولتی. جسیکا فرناندر^۳ (۲۰۱۵)، در پژوهشی با عنوان «فرهنگ شهروندی جوانان در آمریکای لاتین» بیان می‌کند که فرایند رعایت فرهنگ شهروندی پیوستاری از عضویت مبتنی بر هویت، حقوق و انجام مسئولیت‌ها را شامل می‌شود. بی‌مان^۴ (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان «مطالعه فرهنگ شهروندی، مهاجرت و طبقه متوسط در فرانسه»، بیان می‌کند که قومیت و نژاد در فرانسه همچنان اثر ماندگار و مهمی بر فرهنگ شهروندی مهاجران فرانسوی دارند. او همچنین بر اهمیت وضعیت اجتماعی- اقتصادی مهاجران بر میزان رعایت فرهنگ شهروندی تأکید می‌کند.

1. Zhang, C

2. Ivic, S

3. Fernandez, Jessica

4. Beaman

پژوهش‌ها و تحقیقات متعدد انجام گرفته در مورد فرهنگ شهروندی نشان از اهمیت آن بر زندگی انسان به عنوان یکی از شاخص‌های مهم پیشرفت و توسعه یافتنی ملت‌ها و کشورهاست. بررسی پژوهش‌های نظری و تجربی صورت گرفته نشان می‌دهد که در یک دهه‌ی گذشته پژوهش‌گران اجتماعی توجهی خاصی به مقوله‌ی شهروندی داشته‌اند و تا حدودی توانسته‌اند دست‌کم ادبیات مربوط به این حوزه را وارد گفتمان دانشگاهی و سیاست‌گذاری کشور نمایند، با توجه به تحقیقات انجام شده متوجه نفاط ضعف و قوت آن‌ها می‌شویم از جمله نقایص پژوهش‌های گذشته، که در این تحقیق مورد توجه قرار گرفته، می‌توان به در نظر نگرفتن تمام ابعاد فرهنگ شهروندی به خصوص تأثیری که این واژه بر تحقق توسعه‌ی اجتماعی و اقتصادی می‌گذارد، در تحقیقات‌شان اشاره کرد. زیرا تحقق فرهنگ شهروندی زمانی است که افراد با اصلاح رفتار و اعمال‌شان بتوانند زمینه‌ی رشد و اصلاح توسعه‌ی اجتماعی و اقتصادی را فراهم کنند، و آن زمانی تحقق می‌یابد که بتوان در سبک زندگی خود تعییراتی ایجاد کنند. از نقاط قوت تحقیقات گذشته نیز می‌توان از بکارگرفتن روش‌های مختلف در انجام پژوهش اشاره کرد. اما نکته‌ای که در این تحقیق حائز اهمیت است، که در تحقیقات گذشته به اندازه‌ی کافی کاری صورت نگرفته استفاده از روش فراترکیب می‌باشد، که لزوم انجام این تحقیق را دو چندان می‌کند.

مبانی نظری

شهروندی در کانون توجه نظریات جامعه شناختی و علوم سیاسی قرار گرفته است، که پس از جنگ جهانی دوم و ظهور نگرش‌های جدید خارجی سنتیزی در کشورهای غربی پرسش‌هایی جدی‌تری در رابطه با بحث شهروندی و فرهنگ شهروندی به همراه آورده است. پارسونز¹ بیان می‌کند، شهروندی، عضویت کامل در اجتماع ملی است، که بر همبستگی و وفاداری متقابل اعضاء قرار داشته و مبنای جمعی انسجام اجتماعی به شمار می‌رود. شهروندی مدرن نیازمند یک عامل سیاسی است که دیگر با خاص‌گرایی‌های قومیت و جنسیت محدود و مقید نشود (نجاتی‌حسینی، ۱۳۸۰: ۹۹). از نظر وی، در مورد تشریح فرهنگ شهروندی تأکید به ارزش‌های فرهنگی ریشه‌دار و بنیادی جامعه و حضور دائم آن در حوزه‌ی زندگی اجتماعی دارد. از نظر وی مهمترین ارزش‌هایی که باعث تقویت فرهنگ شهروندی در جامعه می‌شود شامل: برخوردار بودن از روحیه‌ی عقلانی، انتقادی و دانش علمی، احترام به قانون، بهره‌مندی از آزادی‌های مدنی در قانون و درک همه جانبه از مفهوم شهروندی است (گی‌روشه، ۱۳۸۶: ۲۲).

1. Talcott Parsons

ماکس وبر^۱ (۱۹۲۷) بیان می‌کند که شهروندی فقط در مغرب زمین یافت می‌شود، زیرا فقط در غرب شهرهایی با ویژگی‌هایی همچون مسئولیت‌پذیری و مشارکت به وجود آمده و تمدن‌های شرقی فاقد چنین مفهومی هستند. وی بر این اعتقاد بود که مفهوم شهروندی به لحاظ تاریخی با رشد دولت شهرهای دنیای کلاسیک روم و یونان در ارتباط است که فضای عمومی را برای ارتباط آزاد و عقلانی میان کنشگران اجتماعی فراهم می‌ساخت (اذانی و حاتمی، ۱۳۸۹: ۸۸).

مارشال^۲ درمورد فرهنگ شهروندی، اشاره به سه نوع حقوق شهروندی کرده است که عبارت است از: ۱. حقوق مدنی: حق است که در جامعه بوجود آمده است. از نظر مارشال در جایی که حقوق مدنی وجود ندارد. امکان آزادی فردی و سرمایه‌گذاری اقتصادی نیز وجود ندارد. ۲. حقوق سیاسی: حقوقی که امکان مشارکت مردم را در تصمیمات عمومی کشور با تشکیل احزاب سیاسی و برگزاری انتخابات فراهم می‌کند. ۳. حقوق اجتماعی: عبارت از حقوقی است که امکانات رفاهی حمایتی از فرد و خانواده‌های آسیب‌پذیر را به منظور ایجاد تعادل در زندگی رفاهی آنها فراهم می‌آورد (مهدوی و عاشوری، ۱۳۹۳: ۲۸). ترنر^۳ نیز به دو اصل «تفاوت پذیری» (تقسیمات - جنسیتی، نژادی و طبقات اجتماعی) و «انسجام» اشاره می‌کند که آن را سامان‌دهنده جوامع می‌داند. وی معتقد است: شهروندی، می‌تواند به مثابه‌ی مذهب مدنی در جهت انسجام اجتماعی عمل کند. شهروندی نیز، بر دسترسی افراد و گروه‌ها در این اجتماع، با شهروندشدن هویتی کسب کرده و دارای فضیلت مدنی می‌شوند؛ یعنی تعلقات و وابستگی نسبت به اجتماع سیاسی پدید می‌آید (هاشمیان فر و گنجی، ۱۳۸۸: ۳۰).

آنتونی گیدنر، از نظریه‌پردازان اجتماعی معاصر معتقد است، پدیده‌های مدرن از جمله پدیده‌های شهروندی، برخوردار از یک پیشینه‌ی تاریخی بلندمدت و کوتاه مدت هستند، از این‌رو برای بررسی تکوین و توسعه‌ی تاریخی، اجتماعی پدیده‌ی شهروندی و نیز گسترش مفهوم نظری آن ضروری است که این سیر تاریخی دوگانه توأمان و به‌طور مختصر وارد شود. وی ارتباط دوسویه و ناگسستنی بین مفهوم شهروندی و جامعه در نظر می‌گیرد، ارتباطی که با سبک زندگی افراد ارتباط پیدا می‌کند (غلامی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۳).

هانا آرنت^۴ نیز شهروندی را از قلمرو عمومی، با سیاست و قدرت بازنمایی کرد. وی شهروندی را یکی از خصایص مهم زندگی خوب می‌دانست. چرا که در فضای غیرشهروندی افراد با هم

1. Max Weber

2. Marshal

3. Turner

4. Hannah Arendt

پیوندهای اجتماعی برقرار نمی‌کنند و تکلیفی برای خود در نظر نمی‌گیرند و در واقع خنثی و بی‌طرف هستند؛ بنابراین، وی معتقد است که قلمرو عمومی و شهروندی در تعامل با یکدیگرند و هدف انقلاب‌های مدرن ایجاد یک فضای سیاسی آزاد برای شهروندانی است که آزاد و برابر به امر عمومی پردازند، بنابراین در الگوی نظری هانا آرنت، نقش اجتماعی شهروندی در ارتباط با حوزه‌ی عمومی بیان شده که در خود حقوق و تکالیف مدنی، اجتماعی و سیاسی را ملحوظ دارد (شیانی و محمدی، ۱۳۹۴: ۲۳۲). ژانوسکی^۱ (۱۹۹۸) شهروندی را عضویت فعال افراد در قلمرو دولت-ملت دانسته است که به موجب آن، شهروندان از حقوق و تعهدات برابر برخوردارند. وی به بعد حقوقی شهروندی توجه بیشتری داشته است. به نظر ژانوسکی، حقوق شهروندی، حقوقی هستند که گروه‌های مختلف از آن‌ها حمایت می‌کنند، توسط دولت ثبت و تأیید می‌شوند، و دارای ضمانت اجرایی هستند (اذانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۸۸).

از نظر دالگران^۲ «فرهنگ مدنی» یا به تعبیری «فرهنگ شهروندی» یکی از پیش شرط‌های ضروری برای حوزه‌ی عمومی پایدار و از این‌رو دموکراسی است. به نظر وی فرهنگ مدنی به الگوهای فرهنگی دلالت دارد که در آن هویت‌های شهروندی و بنیان‌های عاملی‌مندی جاگیر شده‌اند. وی فرهنگ مدنی را جریانی شش بعدی از روابط متقابل درنظر می‌گیرد که به روش‌های گوناگونی بر هم‌دیگر تأثیر می‌گذارند. این شش مؤلفه عبارتند از: آگاهی، ارزش‌ها، اعتماد، فضاهای کردارها و هویت‌ها. به گفته‌ی دالگران، افراد جامعه باید از آنچه در جامعه در حال رخ دادن است آگاه باشند تا قادر به مشارکت در فضای عمومی باشند (قایدگیوی و همکاران، ۱۳۹۷: ۸۷).

گیارمه^۳ معتقد است که فرهنگ شهروندی دارای سه ویژگی است. اولین ویژگی این است که شهروندی باید از پی بر یک الفبای مقدماتی، یعنی بر اساس شناخت‌های حداقل از تاریخ و محیط پی‌ریزی شود. به عبارت دیگر، شهروند باید قادر شود تا به سوی بیرون بنگرد، پنجه را بگشاید، در انزوا زندگی نکند و فقط با همسایگان نزدیک خود به معاشرت نپردازد. دومین ویژگی کلی فرهنگ شهروندی، تحصیل قواعد سلوک دموکراتیک حقیقی، چه از لحاظ رفتار و چه از نظر ارزش‌های اخلاقی است. شهروند نه تنها باید به حقوق خود بلکه باید به وظایف خود نیز آگاه باشد. ویژگی سوم که اهمیت بنیادی نیز دارد، سطح اخلاق مدنی است که ناشی از همان وحدت و اهمیت دو ویژگی قبلی است و نوعی ویژگی تکلیف‌مدارانه است. در جامعه‌ای که به نظر پوپر دموکراتیک است و کثرت‌گرایی و آزادی حاکم می‌باشد، اخلاق مدنی بیشتر با جامعه سازگاری دارد (گیارمه، ۱۳۷۶: ۱۷۱-۱۷۲).

1. Zhanosky

2. Dahlgren

3. Hermet, Guy

جرارد دلانتی^۱ (۱۹۹۷) چهار مدل از شهروندی را ارائه می‌کند. این چهار مدل چهار مؤلفه عضویت در یک اجتماع سیاسی یعنی حقوق، وظایف، مشارکت و هویت را در بر می‌گیرند و هر یک از این مدل‌ها به ترتیب متناظر با یک رویکرد نظری و سنت ایدئولوژیکی یعنی لیبرالیسم، محافظه کاری، رادیکالیسم دموکراتیک و اجتماع‌گرایی می‌باشند. این چهار مؤلفه بیان گر ویژگی‌های کامل شهروندی نمی‌باشند اما از نظر دلانتی این مدل‌های آرمانی نحوه‌ی فهم ما از شهروندی را به اختصار نشان می‌دهند (همتی و احمدی، ۱۳۹۲: ۱۵۰-۱۵۱).

هابز^۲ در بسط نظریه‌های فرهنگ شهروندی و مشارکت شهروندان دیدگاه بدینانه داشته است؛ وی ویژگی اساسی حاکم و دولت وقت جامعه را «قدرت مطلقه» دانسته است. بر این اساس اندیشه‌ی هابز در رشد فرهنگ شهروندی «پل ارتباطی مهمی در تاریخ تکامل فرهنگ شهروندی بود، چرا که بسیاری از ایده‌هایش مستقیماً به مفهوم توسعه یافته‌تری از شهروندی انجامید که در اندیشه‌ی لیبرال‌های کلاسیک نظریه جان لاک^۳ بروز یافت. سنت لیبرال که بوسیله هابز در بعد فرهنگ شهروندی بنا شد از سوی لاک توسعه یافت» (کوش، ۱۳۸۷: ۳۲). گروسبرگ^۴ می‌گوید: مفهوم شهروندی وابسته به سنت سیاسی است که در صدد درگیرکردن و بسط مشارکت افراد در شکل‌دادن به قوانین و تصمیمات جامعه است. از نظر وی، بعد دیگر فرهنگ‌شهروندی، حق گفتگو یا حق ارتباط است. کوهن و آرتور استدلال می‌کنند که فرهنگ- شهروندی مبتنی بر تحلیل شهروندی و حقوق او بر مبنای یک جامعه‌ی ارتباطات بنیان است به اعتقاد آن‌ها حقوق مربوط به ارتباط و گفتگو از اولویت‌های ضروری فرهنگ شهروندی و حقوق شهروندان است که در برابر سایر حقوق اجتماعی و اقتصادی قرار داد. به اعتقاد آن‌ها در یک جامعه مدنی امروزی عمل روزانه‌ی ارتباطات دموکراتیک باید نهادینه شوند» (فاضلی، ۱۳۸۶).

گالستون^۵ (۱۹۹۱) نیز از جمله متفکرانی است که با توجه به ایده‌ی «شهروند مسئول» به چهار فضیلت شهروندی یعنی فضایل عمومی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی اشاره نموده و برآهمیت فرهنگ‌شهروندی و فضایل شهروندی تأکید می‌ورزد. فضایلی مانند: وفاداری، ابراز وجود، اخلاق کاری و احترام به حقوق دیگری و... به عنوان پیش زمینه‌های شکل‌گیری جامعه باز مبتنی بر برابری و یکسانی تأکید می‌کند (احمدی و علی‌پور، ۱۳۹۷: ۲۳۰).

در مقاله‌ی حاضر نیز با توجه به نوع روش تحقیق انتخاب شده از نظریه‌های مختلفی به عنوان مبانی نظری استفاده شده است، که در نهایت با استفاده از این نظریه‌ها و پژوهش‌های

1. Gerard Delanty

2. Thomas Hobbes

3. John Locke

4. Grossberg

5. William Galston

صورت گرفته در این حوزه، نتیجه‌ی آن استخراج مؤلفه‌های اصلی و فرعی است، که در جدول زیر به برخی از مهم‌ترین نظریه‌های استفاده شده اشاره می‌شود:

جدول شماره ۱: خلاصه نظریه‌های به کار رفته در پژوهش

نظریه پرداز	نظریه
پارسونز	شهروندی از نظریوی مبتنی بر عضویت کامل در اجتماع است، که بر همبستگی و وفاداری متقابل اعضاء قرار دارد، که شامل سه مقوله‌ی کردار، عضویت و انسجام اجتماعی را به یکدیگر وصل کرده که نوعی احساس تعلق نسبت به یکدیگر دارند.
ماکس ویر	از نظر ویر شهروندی بودن به معنای توانایی و مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌های مهم همانند انتخاب رهبران، مشارکت در تنظیم سیاست‌ها و غیره است. همچنین وی بیان می‌کند که مفهوم شهر و شهروندی در تکوین نوعی تفکر تلقیقی در مورد آزادی، فردیت، مدنیت نقش حیاتی دارد.
آنتونی گیدنز	وی از جمله نظریه‌پردازانی است که ارتباطی بین شهروندی و سبک زندگی ایجاد کرده است. وی بر این نظر است که «شیوه‌ی زندگی» ملازم با نوعی انتخاب است، که در فرهنگ سنتی چندان کاربردی ندارد. زیرا با ورود به دنیا مدرن، فرهنگ شهروندی باعث تغییر در بسیاری از حوزه‌ها از جمله سبک زندگی انسان متجدد شده است.
مارشال	از نظر وی حق دسترسی به منابع اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی باعث می‌شود که دسترسی افراد و گروه‌ها به منابع کمیاب کنترل شود که این کنترل، عامل مؤثری در ایجاد نوعی احساس تعلق‌شهروندی در میان اعضای جامعه می‌شود. افرادی که دارای سرمایه‌ی اجتماعی و فرهنگی بیشتری باشد، می‌تواند از آنچه شبکه‌های اجتماعی و منابع دیگر فرهنگی و اقتصادی جامعه در اختیار وی قرار می‌دهند، بهره‌مند شده، اما کسی که به این منابع دسترسی نداشته باشد و یا دسترسی محدودتری داشته باشند، خود را از جامعه جدا و احساس شهروندی او در نهایت کمتر خواهد بود.
برایان ترنر	وی حقوق شهروندی را حقوقی قانونی و رسمی که برای یک جامعه معین تعریف شده است، می‌داند. شهروندی دارای منابع مهم اقتصادی است، همانند: مسکن، درآمد، منابع سیاسی، آزادی بیان و منابع فرهنگی چون تعلیم و تربیت و آموزش. وی چهار منبع مهم را برای تحقق شهروندی و فرهنگ شهروندی در نظر گرفته است. این چهار منبع شامل: «هويت، حقوق و منابع اقتصادي، فرهنگي، سياسي و جماعت» است.
زانوسکی	به زعم وی لازمه‌ی شکل‌گیری شهروندی سه عنصر: ۱-شهروندی کارا و اثربخش (در عرصه‌ی خصوصی)، ۲-سازمان کارا و اثربخش (در عرصه‌ی عمومی)، و ۳-حاکمیت خوب (در عرصه‌ی دولت) است، که هرچه جامعه به سوی این عوامل (شهروندی فعل، سازمان کارا و حاکمیت خوب) در حرکت باشد، به ظهور شهروندی نزدیک و نزدیکتر می‌شود.
گالستون	وی در ایده‌ی «شهروند مسئول» به چهار فضیلت شهروندی یعنی فضایل عمومی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی اشاره نموده و بر اهمیت فرهنگ شهروندی و فضایل شهروندی مانند: وفاداری، ابراز وجود، اخلاق کاری و احترام به حقوق دیگری ... تأکید می‌ورزد.

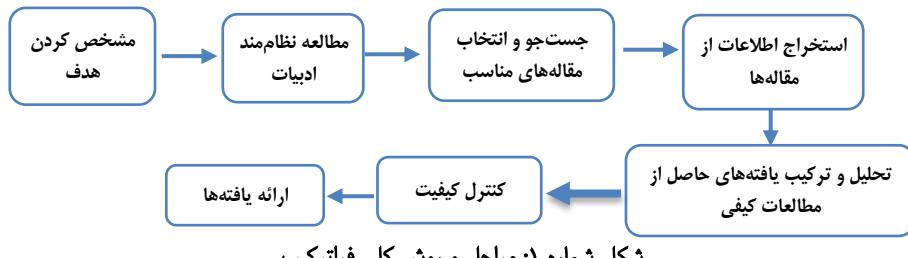
با توجه به نظریات بیان شده متوجه می‌شویم که شهروندی ماهیتی پویاست که تحقق آن بر حسب شرایط در محیط‌های اجتماعی متفاوت و برای افراد با پایگاه‌های اجتماعی متفاوت، تغییر می‌کند. شرایط متفاوت زندگی، وابسته به شیوه‌ی و سبک زندگی افراد است. و بخشی از این شرایط، منابع و امکانات توانمندی جامعه و تواناسازی افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد، به گونه‌ای که

فالکس بیان می‌کند که شهروندی وابسته به منابع است، که این منابع هویت افراد را شکل می‌دهد، که تحت تأثیر مدرنیته و تغییرات اجتماعی در عصر جدید قرار دارد. که این تأثیرات را همزمان با مدرن شدن جوامع و همین طور تغییر سبک زندگی شهروندان جامعه از سنتی به مدرن می‌توان مشاهده کرد که در نهایت این عوامل باعث ارتقای فرهنگ شهروندی می‌شود.

از نظریه‌های قابل استفاده در این تحقیق می‌توان به ترنر و مارشال اشاره کرد که بر این نظریه که با تأکید بر حس دسترسی به منابع اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی نوع و میزان دسترسی افراد و گروه‌ها به منابع کمیاب، وضعیت شهروندی را کنترل می‌کند؛ بنابراین، دسترسی به منابع می‌تواند عامل مؤثری در ایجاد احساس تعلق شهروندی در میان اعضای جامعه باشد. از نظر ماکس وبر، مفهوم شهر و شهروندی در تکامل تاریخی هرم‌های مستقل در تکوین نوعی تفکر تلفیقی در مورد آزادی، فردیت، مدنیت نقش‌حياتی داشته است.

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش از روش استقرایی فراترکیب کیفی ساندلowski و باروسو^۱ به منظور دستیابی به اهداف مورد نظر استفاده شده است. این روش، فرآیندی است که محققان را قادر می‌سازد تا یک سؤال خاص پژوهشی را شناسایی کرده و سپس برای پاسخ‌گویی به آن، به جست و جو، گزینش، ارزیابی، تلخیص و ترکیب شواهد کیفی بپردازند. این فرآیند از روش‌های دقیق کیفی برای ترکیب کردن مطالعات کیفی موجود استفاده می‌کند تا طی یک روند تفسیری، مفهوم عمیق‌تری را شکل دهد. بنابراین، برای جمع‌اوری داده‌ها در فراترکیب از اطلاعات و یافته‌های استخراج شده از مطالعات دیگر با موضوع مرتبط و مشابه استفاده می‌شود، که با یکپارچه‌سازی تفسیر یافته‌های اصلی مطالعات منتخب به دنبال یافته‌های جامع و تفسیری می‌باشد، که حاکی از فهم عمیق پژوهش گر در این باب است. یعنی به جای ارایه‌ی خلاصه‌ی جامعی از یافته‌ها، یک ترکیب تفسیری از یافته‌ها را ایجاد می‌کند. ساندلowski و باروسو روشهای هفت گامی را برای فراترکیب معرفی می‌کنند که در شکل ۱ نشان داده شده است (عرب و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲).

در این پژوهش نیز برای جمع‌آوری داده‌ها، پژوهش‌های گذشته در حوزه‌ی فرهنگ شهروندی در ایران و جهان را مورد کنکاش قرار داده و سپس با استفاده از روش هفت مرحله‌ای ساندلوسکی و باروسو به بررسی موضوع مورد پرداخته است. تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز در ۳ مرحله صورت گرفته است. در مرحله‌ی اول، با بررسی کامل ادبیات پژوهش، فهرستی از مقالات مرتبط با این حوزه و حتی مقالاتی که به طور فرعی به این موضوع پرداخته‌اند، تهیه گردید؛ در مرحله‌ی دوم، چکیده‌ی این مقالات استخراج و مقالات دسته‌بندی شدند، در نهایت با انتخاب مقالات مرتبط کدها و عناصر کلیدی این مقالات جمع‌آوری شد. سپس در مرحله‌ی سوم، با استخراج این عناصر کلیدی، ترکیب نهایی انجام و مقولات اصلی گردآوری گردید و تحلیل و جمع‌بندی نهایی صورت گرفت. مراحل و روش کلی هفت مرحله‌ای فراترکیب در شکل ۲ آورده شده است.

با توجه به اینکه معیارهای فرهنگ شهروندی در ایران گستره‌ی وسیعی از مفاهیم را با توجه به مقتضیات مختلف اجتماعی، اقتصادی، سنت‌های فرهنگی و نظایر آن، در بر می‌گیرد، لذا پس از مشخص کردن هدف، همه پژوهش‌ها و فعالیت‌های قابل دسترسی از طریق سایت‌های الکترونیکی ایرانی و خارجی با محوریت کلید واژه‌های مرتبط با موضوع جستجو شد و نتایج جستارگری مورد مطالعه قرار گرفت و در ادامه روند پژوهش ادامه پیدا کرد. تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده از روش فراترکیب شامل ۷ گام است که به طور کامل به آن اشاره می‌شود:

گام اول: انتخاب هدف) در این مطالعه، سعی بر این است تا براساس مطالعات پژوهش‌های گذشته، پس از معرفی اجمالی معیارهای فرهنگ شهروندی، به دسته‌بندی و ارائه منسجم آن در قالب یک مدل نظاممند پرداخته شود.

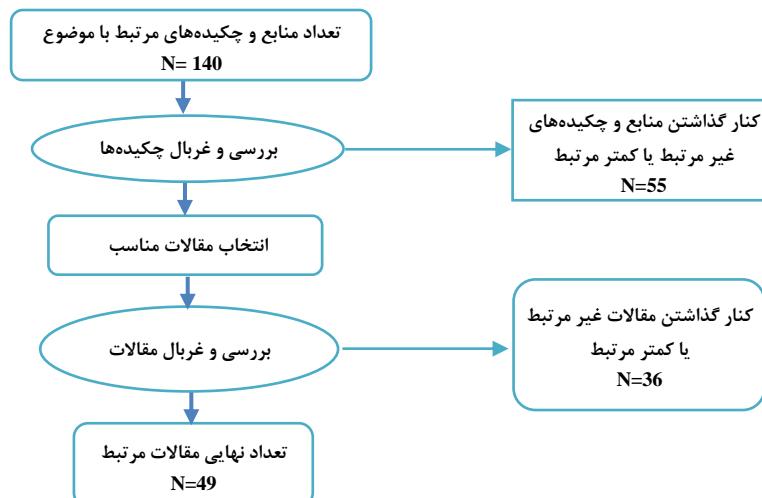
گام دوم: مشخص کردن سؤالات پژوهش، مفاهیم کلیدی و منابع جست و جو) برای تنظیم سؤال پژوهش از پارامترهای مختلفی استفاده شده است که شامل موارد زیر می‌باشد:

- (۱) چه چیزی: به شناسایی و مطالعه‌ی ابعاد، مؤلفه‌ها و معیارهای فرهنگ شهروندی پرداخته شده است؛ (۲) جامعه‌ی مورد مطالعه: استفاده از سایت‌های علمی خارجی و ایرانی برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز؛ (۳) محدوده‌ی زمانی: بین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ برای مقالات داخلی، و بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ برای مقالات خارجی؛ (۴) چگونگی روش: استفاده از روش تحلیل اسناد، داده‌های کیفی؛ (۵) واژه‌های کلیدی: برخی از مهم‌ترین مفاهیم کلیدی شامل موارد زیر هستند.

جدول شماره ۲: نمونه‌ای از مفاهیم کلیدی مورد جستجوی تحقیق

Culture	فرهنگ
Citizenship	شهروندی
Cultural Citizenship	فرهنگ شهروندی
Citizenship duties	وظایف شهروندی
rights Citizenship	حقوق شهروندی
Citizenship values	ارزش‌های شهروندی

گام سوم: بررسی و جستجوی انتخابی مقالات و منابع مرتبط) در این گام، در هر مرحله بازبینی، مقالات براساس عوامل مختلفی از جمله میزان ارتباط با موضوع پژوهش مورد بررسی قرار گرفت و مواردی که دارای ارتباط کمتری بودند، از فرایند فراترکیب کنار گذاشته شدند.

شکل شماره ۲: شماتی ساده فرایند جستجو و انتخاب مقالات نهایی مرتبط

گام چهارم: استخراج مفاهیم و کدهای مرتبط با موضوع پژوهش) در این مرحله، محتوای مقالات بررسی دقیق شد و کدهایی که ارتباط با واژه‌های کلیدی داشتند، انتخاب و براساس آن‌ها مفاهیم و مقوله‌ها شکل گرفت. تحلیل زمینه، روشی برای تعیین، تحلیل و بیان الگوهای (زمینه‌ها) موجود درون داده‌ها را سازماندهی و در قالب جزئیات توصیف می‌کند و حتی می‌تواند از این فراتر رود و جنبه‌های مختلف موضوع پژوهش را نیز تفسیر نماید. کلارک و

برون^۱ (۲۰۰۶)، فرآیندی شش مرحله‌ای را برای تحلیل زمینه سامان داده‌اند، که در ادامه توضیح داده شده است (نیازی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۲۹).

(۱) آشنایی با داده‌ها: محقق برای آشنایی با عمق و گستره‌ی محتوایی داده‌ها، که معمولاً شامل «بازخوانی مکرر داده‌ها» و خواندن داده‌ها به صورت فعال است. (۲) ایجاد کدهای مفهومی اولیه: در این مرحله از پژوهش، حدود ۱۴۰ کد مفهومی اولیه از ۴۹ مقاله معرفی شده، احصاء شد. (۳) جستجوی کدهای گزینشی (شخاص‌ها): در این مرحله پژوهش، ۴۹ کد گزینشی به دست آمد. (۴) شکل‌گیری زمینه‌های فرعی (مولفه‌ها): این مرحله، شامل دو مرحله بازبینی و تصفیه و شکل‌دهی به زمینه‌های فرعی است. با انجام این دور مرحله، ۴۹ مولفه حاصل گردید (۵) تعریف و نام‌گذاری زمینه‌های اصلی (بعدهای اصلی): در این پژوهش، پس از رفت و برگشت میان زمینه‌های فرعی، ۷ زمینه‌ی اصلی به دست آمد. در این بین با کمک سطوح تجزیه و تحلیل مؤلفه‌های فرهنگ شهری شهروندی که شامل: ابعاد فردی فرهنگ شهری، ابعاد اخلاقی فرهنگ شهری، ابعاد اجتماعی- فرهنگ شهری، ابعاد سیاسی فرهنگ شهری، ارزش‌های شهری، داشتن نگرش دموکراتیک و ابعاد توسعه‌ای فرهنگ شهری شهروندی را مد نظر قرار می‌دهد. (۶) بازبینی نهایی و تهیه گزارش: نتایج نهایی این مرحله که نتیجه نهایی پژوهش و فراترکیب نیز می‌باشد، در بخش یافته‌ها ارائه گردیده است. (۷) تبیین و استخراج نتایج: در مرحله تبیین و استخراج نتایج، اطلاعات پژوهش‌ها دسته‌بندی می‌شوند. به صورتی که در ستون اول سرفصل‌های مشخص شده معیارهای فرهنگ شهری شهروندی که در هر مقاله به آن‌ها اشاره کرده است تشریح می‌گردد. در ستون دوم منابع مربوط به آن سر فصل نام برده می‌شود. در جدول زیر نتایج حاصل شده تشریح گردیده است. که برای خبرگان بیان و نهایی شده است.

گام پنجم: تجزیه تحلیل و ترکیب یافته‌های کیفی) هدف فراترکیب ایجاد تفسیر یکپارچه و جدید از یافته‌ها می‌باشد. این متداول‌تری جهت شفافسازی مفاهیم و الگوها، نتایج در پالایش حالت‌های موجود دانش و ظهور مدل‌های عملیاتی و نظریه‌های پذیرفته شده است. در طول تجزیه و تحلیل موضوع‌هایی را جستجو می‌کند که در میان مطالعات موجود در فراترکیب پایدار شده‌اند. سانلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) این مورد را «بررسی موضوعی» می‌نامند. در ابتدا پژوهش‌گر تمام عوامل استخراج شده از مطالعات را کد در نظر می‌گیرد، که در جدول شماره‌ی ۲ نشان داده شده است.

جدول شماره ۳: سرفصل‌های مشخص شده جهت طراحی الگوی معیارهای فرهنگ شهروندی در جامعه ایران

سرفصل‌های مشخص شده	ماخذ	سرفصل‌های مشخص شده	ماخذ	سرفصل‌های مشخص شده
تلخ اجتماعی	رسنگار (۱۳۹۳)، شیرخانی (۱۳۹۷)، صادقی بالاجور (۱۳۹۰)، Zhang, C (2016)	جامعه‌ی مدنی	احمدی و مرادی (۱۳۹۷)، احمدی و علی پور (۱۳۹۶)	اوپیخشی در جامعه رسنگار (۱۳۹۳).
مشارکت رفشاری	Hyun Ju KimJae YoungChung (2020), Inmaculada M.García-Sánchez (2013),	حق پرخورداری برلبر	همتی و احمدی (۱۳۹۳)، گنجی و همکاران (۱۳۹۳)	همکار از حق رای
مدیریت بهینه مصرف در شهرها	Tonya Williams Bradford, John F.SherryJr (2014)	حفظ کرامات انسانی	مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)، قبیری و همکاران (۱۳۹۵)	مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)
مشارکت سیاسی	Robert Albro (2010),	داشتن ارتباطات	گنجی و همکاران (۱۳۹۳)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)	استفاده از دانش بومی
روجیهی مشارکت جویی	Robert Albro (2010),	امانت داری	قبیری و همکاران (۱۳۹۵)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)	اعنمیت اجتماعی
عضویت در گروه و انجمن‌های اجتماعی	Robert Albro (2010),	قدیری و همکاران (۱۳۹۳)، قایدگیوی، حققتان و بهیان (۱۳۹۸)	احمدی و مرادی (۱۳۹۷)، قایدگیوی، حققتان و بهیان (۱۳۹۸)	مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)
جوانمردی (تحمل‌پذیری)	محسنی، حسینی و انصاری (۱۳۹۷)،	رفتارهای مدنی	ملک‌حسینی، شاهوردی و گنجیده (۱۳۹۷)، قایدگیوی، حققتان و بهیان (۱۳۹۸)، احمدی و علی پور (۱۳۹۶)، فرامرزی، سلاچه و سجادی (۱۳۹۷)، محسنی، حسینی و انصاری (۱۳۹۷)	مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)
و جدان جمعی و فردی	محسنی، حسینی و انصاری (۱۳۹۷)،	اعتماد بین فردی	ملک‌حسینی، شاهوردی و گنجیده (۱۳۹۷)، همتی و احمدی (۱۳۹۴)	محسنی، حسینی و انصاری (۱۳۹۷)
ادب و ملاحظه	محسنی، حسینی و انصاری (۱۳۹۷)، عسکری زاده (۱۳۹۸)، عسکری زاده (۱۳۹۴)، رستگار و سیدان (۱۳۹۴)، رستگار (۱۳۹۳)، عسکری زاده (۱۳۹۸)، جعفری پور (۱۳۹۵)	ترجیح منافع جمیع	رسنگار و سیدان (۱۳۹۴)، رستگار (۱۳۹۳)، عسکری زاده (۱۳۹۸)، جعفری پور (۱۳۹۵)	احترام به آزادی بیان رستگار و سیدان (۱۳۹۴)، رستگار (۱۳۹۳)، همتی و احمدی (۱۳۹۳)
اکاہی از حقوق شهروندی	محسنی، حسینی و انصاری (۱۳۹۷)، عسکری زاده (۱۳۹۸)، عسکری زاده (۱۳۹۴)، رستگار و سیدان (۱۳۹۴)، رستگار (۱۳۹۳)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)	و اندیشه	رسنگار و سیدان (۱۳۹۴)، همتی و احمدی (۱۳۹۳)	SKOGEN (2010)
برابری اجتماعی	GIBSON (2009), Coffe (2009)	برابری جنسیتی	رسنگار و سیدان (۱۳۹۴)، رستگار (۱۳۹۳)، همتی و احمدی (۱۳۹۳)	برابری اجتماعی
مشارکت مدنی	Bonnesen (2020), Hyun Ju KimJae YoungChung (2020), Zhang, C (2016).	حق تملک در دارایی‌ها	مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)، گنجی و همکاران (۱۳۹۳)	احمدی و مرادی (۱۳۹۷)، همتی و احمدی (۱۳۹۴)، شارع پور و همکاران (۱۳۹۵)

سرفصل‌های مشخص شده	ماخذ	سرفصل‌های مشخص شده	ماخذ
منابع اجتماعی	ملک‌حسینی، شاهوردی و گنجه (۱۳۹۷)، احمدی و علی پور (۱۳۹۶)، همتی و احمدی (۱۳۹۴)، رستگار و همکاران (۱۳۹۵)	وفاکاری به جامعه	رستگار و سیدان (۱۳۹۴)، رستگار (۱۳۹۳)، قبیری و سیدان (۱۳۹۴) (Desselle, Andrews, Lui (2018))
داشتن حق	مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)، حسینی (۱۳۹۲)	انجام تعهدات	مهدوی (۱۳۹۸)، گنجی، نیازی و عسگری (۱۳۹۳)
فعالیت‌های اقتصادی	مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)	شهروندی	نیازی و همکاران (۱۳۹۳)
احساسات هویت	مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)	توسعه مناسب	قبیری و همکاران (۱۳۹۵)
جماعی	مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)	اجتماعی و اقتصادی	UNESCO (2010),
قدرت گفتوگو و تعامل	مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)	آذین (۱۳۹۶)، همتی و احمدی (۱۳۹۴)، قبیری،	ارتباط با دیگران
		جیدرخانی و رستمی (۱۳۹۵)، فتحی و تابتی (۱۳۹۱)	
		ایمان‌زاده، فخری و پهرامی (۱۳۹۷)، غفاری نسب و قاسمی‌نژاد (۱۳۹۵)، فرامرزی، سلاجه و سجادی (۱۳۹۷)،	
		سلیمان (۱۳۹۶)، ملک‌حسینی، شاهوردی و گنجه (۱۳۹۷)، قایدگری، حقیقتیان و بهیان (۱۳۹۸) (Qaiadگری، حقیقتیان و بهیان (۱۳۹۸)، عسکری زاده (۱۳۹۶))	
		Sami SuliemaniAl-Qatawneh & et al (2019)	
سده صدر	رستگار و سیدان (۱۳۹۴)، رستگار (۱۳۹۳)		

گام ششم؛ کنترل کیفیت)

پایایی و اعتبار مدل: مدل طراحی شده شامل ۷ بعد اصلی و ۴۹ مؤلفه فرعی می‌باشد. پس از تکمیل مراحل روش‌شناسی متاترکیب، مدل طراحی شده، در جلسه‌های گروه کانونی با شرکت ۵ نفر از خبرگان علوم اجتماعی ارایه شد. در این جلسات تمامی دو سطح مدل مورد بررسی قرار داده شد و تغییری روی آن انجام نگرفت. در واقع ابعاد و مؤلفه‌هایی جدید به مدل اضافه یا کسر نگردید. روایی مدل حاضر، از طریق روایی محظوظ حاصل شده، که این امر از دو جنبه صورت گرفته است. جنبه‌ی اول، استفاده از اجزاء و عوامل مدل‌های ارایه شده پیشین است که خود به روایی مدل منجر می‌گردد و جنبه‌ی دوم، تشکیل جلسه‌های گروه کانونی و ارایه مدل در این جلسه‌ها به متولیان علوم اجتماعی است که عدم تغییر مدل، نشان دهنده روایی مدل طراحی شده است. از آنجایی که در مراحل طراحی مدل، معیارهای مدل‌های پیشین به عنوان کد در نظر گرفته شد و با در نظر گرفتن شباهت‌های معنایی بین کدها، اقدام به ادغام آنان و ایجاد مفاهیم شده است. در این پژوهش برای حفظ کیفیت مطالعه از شاخص کاپا استفاده شده است که در آن Po، میزان توافق مشاهده شده و Pe، میزان توافق مورد انتظار است. مقدار کاپا، بین صفر تا یک نوسان دارد و هرچه مقدار آن به عدد یک نزدیک‌تر باشد، نشان می‌دهد که توافق بیشتری بین مرورگران وجود دارد. چگونگی محاسبه شاخص کاپا به این صورت می‌باشد. بنابراین به منظور سنجش پایایی مدل طراحی شده از شاخص کاپا استفاده شده است. بدین طریق که، شخص دیگری از نخبگان علوم اجتماعی بدون اطلاع از نحوه ادغام کدها و مفاهیم ایجاد

شده توسط پژوهشگر اقدام به دسته‌بندی کدها در مفاهیم کرده است. سپس مفاهیم ارائه شده توسط پژوهشگر با مفاهیم ارائه شده توسط این فرد مقایسه شده است. در نهایت با توجه به تعداد مفاهیم ایجاد شده مشابه و مفاهیم ایجاد شده متفاوت، شاخص کاپا محاسبه شده است. همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌گردد، پژوهشگر ۶ مفهوم و خبره دیگر ۹ مفهوم ایجاد کرده‌اند، که از این تعداد ۶ مفهوم مشترک هستند.

جدول شماره ۴: پایایی روش فراترکیب

		نظر محقق		
		بله	خیر	مجموع
نظر خبره	بله	A=۷	B=۲	۹
	خیر	C=۰	D=۱	۱
مجموع		۷	۳	N=۱۰

=توافقات مشاهده شده

=توافقات مورد انتظار

$$kappa = \frac{po-pe}{1-pe} = 0/79$$

ضریب کاپا بین صفر تا یک متغیر است و به صورت درصد بیان می‌شود. بر اساس منابع موجود دسته‌بندی قدرت ضریب کاپا به قرار جدول ۲ است.

جدول شماره ۵: مراتب اعتمادپذیری مقادیر گوناگون ضریب کاپا در تعیین میزان توافق بین کدگذاری‌ها

(منبع: گویت^۱ : ۲۰۱۴)

قدر توافق	مقدار آماره کاپا
ضعیف	کمتر از صفر
کم	-۰/۰-۰/۲
پایین تر از متوسط	۰/۲۱-۰/۴
متوسط	۰/۴۱-۰/۶
خوب	۰/۶۱-۰/۸۰
عالی	۰/۸۱-۱

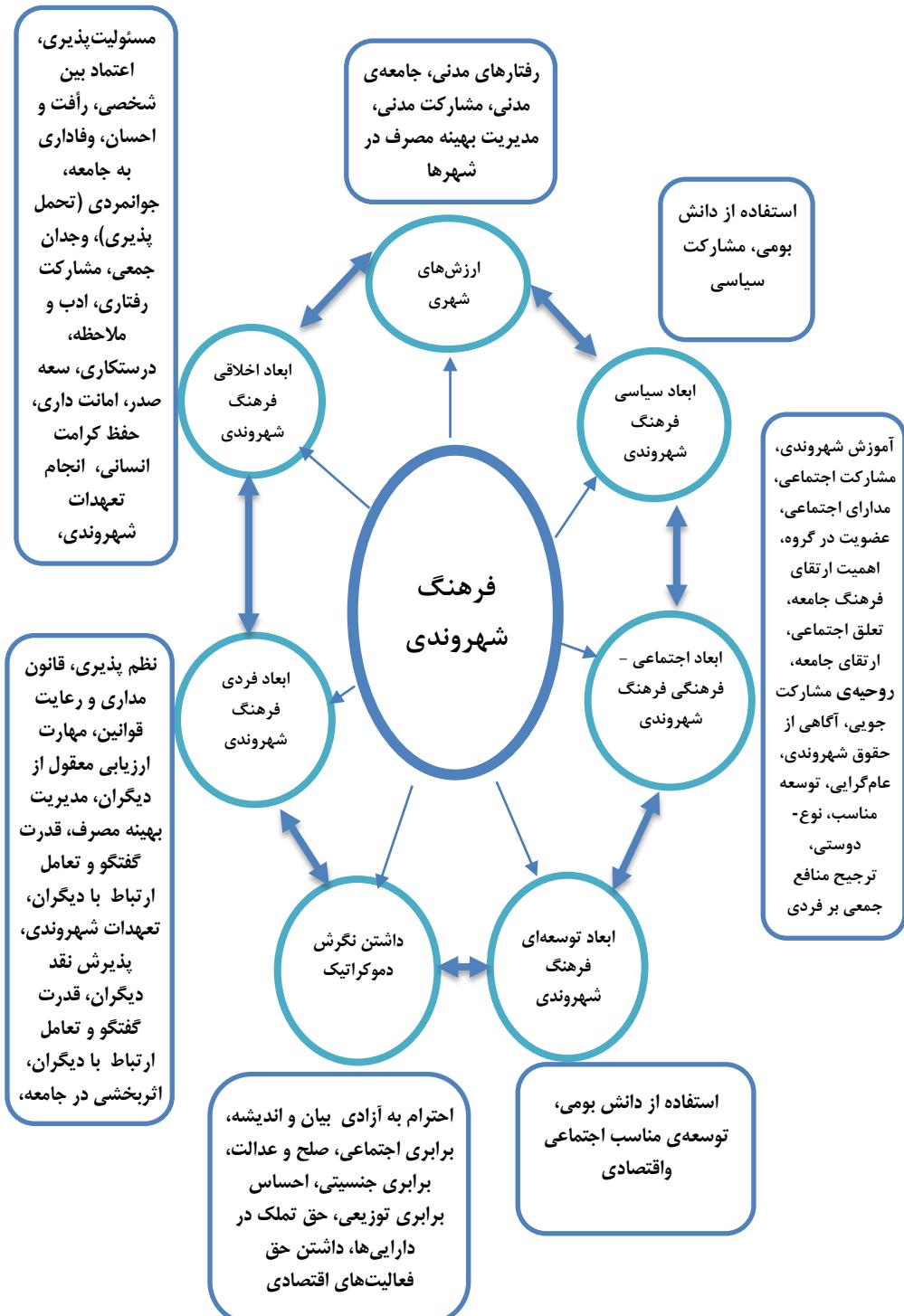
همانطور که در جدول ۵ نشان داده است، مقدار شاخص کاپا برابر با ۰/۷۹ محسوبه شد که با توجه به وضعیت شاخص کاپا در سطح توافق خوب قرار گرفته است.

گام هفتم؛ ارائه‌ی یافته‌ها (مدل مفهومی) برای تجزیه و تحلیل پژوهش‌های انجام شده در ارتباط با معیارهای فرهنگ شهروندی از کدگذاری استفاده شده است. منظور از کدگذاری عبارت است از عملیاتی که طی آن داده‌ها تجزیه، مفهومسازی و به شکل تازه‌ای در کنار یکدیگر قرار داده می‌شوند. کدگذاری باز قصد دارد تا داده‌ها و پدیده‌ها را در قالب مفاهیم درآورد. سپس این کدها را براساس پدیده‌های کشفشده در داده‌ها که مستقیماً به پرسش تحقیق مربوط می‌شوند، دسته‌بندی کنیم (فیلیک، ۱۳۹۱: ۳۲۸-۳۳۳). در اینجا محقق، با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از این کدها، آن‌ها را در یک مفهوم مشابه دسته‌بندی می‌کند. به این صورت پژوهش‌گر با تشکیل کدها، مفهوم نهایی را دسته‌بندی و به بهترین شکل آن را توصیف می‌کند. در پژوهش حاضر نیز ابتدا عوامل استخراج شده از مطالعات را به عنوان کد در نظر گرفته و سپس با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از کدها آن‌ها را در یک مفهوم مشابه دسته‌بندی می‌کند، به این ترتیب مفاهیم اصلی پژوهش شکل می‌گیرد. نتایج فرایند مذکور برای شناسایی و دسته‌بندی فرهنگ شهروندی با توجه به ترتیب اهمیت مفاهیم در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول شماره ۶: دسته‌بندی ابعاد اصلی معیارهای فرهنگ شهروندی استخراج شده

مقلمهای	مفهوم	مأخذ	فرآوانی	
ایجاد اجتماعی -	آموزش شهروندی، مشارکت اجتماعی، مدارای اجتماعی، عضویت در انجمن‌ها و گروههای اجتماعی، اهمیت ارتقای فرهنگ جامعه، تعاق اجتماعی، اهمیت ارتقای اجتماعی	همتی و دستجردی(۱۳۹۴)، گنجی، نیازی و عسکری(۱۳۹۳)، نیازی و جعفریبور(۱۳۹۳)، ژیانپور، احمدآبادی و اصفهانی(۱۳۹۵)، جعفریبور(۱۳۹۵)، نیازی، قبایی و کوبیری(۱۳۹۵)، مهدوی و عاشوری(۱۳۹۳)، آذانی و حاتمی(۱۳۹۰)، آذین(۱۳۹۶)، ملک حسینی، شاهوردی و گنجه(۱۳۹۷)، احمدی و مرادی(۱۳۹۷)، همتی و احمدی(۱۳۹۴)، رستگار و سیدان(۱۳۹۴)، قبری، چیدرخانی و رستمی(۱۳۹۵)، چیدرخانی(۱۳۹۷)، ایمان‌زاده، فخری و بهرامی(۱۳۹۷)، غفاری نسب و قاسمی نژاد(۱۳۹۵)، میرفردی و مختاری(۱۳۹۴)، فرامرزی، سلاجمه و سجادی(۱۳۹۷)، سیمیان(۱۳۹۶)، سراجی(۱۳۹۵)، قاسمی نژاد(۱۳۹۱)، تقی‌زاده و نوروزی(۱۳۹۶)، احمدی و علی پور(۱۳۹۶)، رستگار(۱۳۹۳)، عسکری- زاده(۱۳۹۸)، قایدگیوی، حقیقیان و بهیان(۱۳۹۸)، فتحی و ثابتی(۱۳۹۱)، محسنی، حسینی و انصاری(۱۳۹۷)، پروار و همکاران(۱۳۹۵)،		
فرهنگی فرهنگ	آگاهی از حقوق شهروندی، عام-			
شهروندی	گرانی، نوع دوسته، ترجیح منافع جمعی بر فردی، امنیت اجتماعی، برابر اجتماعی، اعتماد بین فردی، مشارکت رفقاری، احساس هویت جمعی			
	GIBSON(2009), Coffe(2009), Sami Suleiman Al-Qatawneh & et al(2019), Inmaculada M.García-Sánchez(2013), Fernandez, Jesica.(2015), azxZRobert Albro(2010), Coffe(2009) ,UNESCO(2010), Hyun Ju Kim Jae Young Chung(2020),		۴۰	

	فراوانی	مأخذ	مفاهیم	مفهومها
۳۰	GIBSON(2009), Coffe(2009), Sami SuliemanAl-Qatawneh & et al(2019), CathLarkins, JohnWainwright(2020), Middleton(2011), Ivic, S (2016), Fernandez, Jesica. (2015). SKOGEN(2010).	مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)، گنجی، نیازی و عسگری (۱۳۹۲)، آذانی (۱۳۹۰)، آذین (۱۳۹۶)، احمدی و مرادی (۱۳۹۷)، قایدگویی، حققتان و بهیان (۱۳۹۸)، قبری، حیدرخانی و رسمنی (۱۳۹۵)، فتحی و ثابتی (۱۳۹۹)، حیدرخانی (۱۳۹۷)، شارع پور و همکاران (۱۳۹۵)، احمدی و علی پور (۱۳۹۶)، ایمان‌زاده، فخری و بهرامی (۱۳۹۷)، غفاری نسب و قاسی نژاد (۱۳۹۵)، میرفردی و مختاری و همکاران (۱۳۹۴)، سلیمانیان (۱۳۹۶)، سراجی (۱۳۹۵)، عسکری زاده (۱۳۹۸)، قاسمی نژاد (۱۳۹۱)، تقیزاده و نوروزی (۱۳۹۷)، شیرخانی (۱۳۹۷)، ملک‌حسینی، شاهوری و گنجیده (۱۳۹۷)، همتی و احمدی (۱۳۹۴)، پروار و همکاران (۱۳۹۵)، محمدی (۱۳۹۸).	مسئولیت‌پذیری، اعتماد بین شخصی، رفت و احسان، وفاداری به جامعه، جوانمردی (تحمل پذیری)، وجودن جمعی، مشارکت رفتاری، ادب و ملاحظه، درستکاری، سعد صدر، امانت داری، حفظ کرامت انسانی، انجام تعهدات شهروندی،	ابعاد اخلاقی فرهنگ شهروندی
۲۵	Sami SuliemanAl-Qatawneh & et al(2019), Cath Larkins, John Wainwright (2020), Coffe(2009), Tonya Williams Bradford, John F.SherryJr (2014), UNESCO(2010), Zhang, C (2016), Bonnesen(2020), Hyun Ju KimJae Tonya Williams Bradford, John ,Young Chung(2020) F.SherryJr (2014)	مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)، عسکری زاده (۱۳۹۸)، گنجی، نیازی و عسگری (۱۳۹۳)، آذانی و حاتمی (۱۳۹۰)، آذین (۱۳۹۵)، ملک‌حسینی، شاهوری و گنجیده (۱۳۹۷)، احمدی و مرادی (۱۳۹۷)، همتی و احمدی (۱۳۹۴)، رستگار و سیدان (۱۳۹۴)، قایدگویی، حققتان و بهیان (۱۳۹۸)، قبری، حیدرخانی و رسمنی (۱۳۹۵)، فتحی و ثابتی (۱۳۹۱)، حیدرخانی (۱۳۹۷)، احمدی و علی پور (۱۳۹۶)، قاسمی نژاد (۱۳۹۱)، حیدرخانی (۱۳۹۸)، نیازی و همکاران (۱۳۹۳)، پروار و همکاران (۱۳۹۵)، رستگار (۱۳۹۳).	نظم پذیری، قانون مداری و رعایت قوانین، مهارت ارزیابی مقول از دیگران، مدیریت بهینه صرف، قدرت گفتگو و تعامل از ایجاد با دیگران، تعهدات شهروندی، پذیرش تقد دیگران، قدرت گفتگو و تعامل ارتباط با دیگران، اثربخشی در جامعه،	ابعاد فردی فرهنگ شهروندی
۹	Robert Albro(2010)	احمدی و مرادی (۱۳۹۴)، همتی و احمدی (۱۳۹۴)، شارع پور و همکاران (۱۳۹۵)، احمدی و علی پور (۱۳۹۶)	رفتارهای مدنی، جامعه‌ی مدنی، مشارکت مدنی، مدیریت بهینه مصرف در شهرها	ارزش‌های شهری
۷	UNESCO(2010), SKOGEN(2010), Robert Albro(2010)	رسنگار و سیدان (۱۳۹۴)، رستگار (۱۳۹۳)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)، گنجی و همکاران (۱۳۹۳)، حسینی (۱۳۹۳)	احترام به آزادی بیان و اندیشه، برایری اجتماعی، صلح و عدالت، برایری جنسیتی، احساس برایری توسعی، حق تملک در دارایی‌ها، داشتن حق فعالیت‌های اقتصادی	داشتگری، دموکراتیک
۴	Robert Albro(2010)	قبری و همکاران (۱۳۹۵)، نیازی و همکاران (۱۳۹۳)، UNESCO(2010), Robert Albro(2010)	استفاده از داشت یومی، توسعه‌ی مناسب اجتماعی و اقتصادی	ابعاد توسعه‌ای فرهنگ شهروندی
۵	Robert Albro(2010),	نیازی و همکاران (۱۳۹۳)، قلتاش و همکاران (۱۳۹۱)، همتی و احمدی (۱۳۹۳)، گنجی و همکاران (۱۳۹۳)	احسان هوت سیاسی، داشتن ارتباطات سیاسی، مشارکت سیلیس، حق برخورداری برایر همگان از حق رأی	ابعاد سیاسی فرهنگ شهروندی

بحث و نتیجه‌گیری

فرهنگ شهر و شهروندی از ضروریات اساسی در هر جامعه است. به باور بسیاری از متفکران و علمای علم اجتماع و سیاست، این مفهوم از پویاترین مفاهیم اجتماعی و فرهنگی در دنیای مدرن بوده و همچنین به عنوان یکی از مهمترین مسائل اجتماعی معاصر می‌باشد. نقش شهروندان و انجام تعهدات شهروندی در توسعه‌ی فرهنگ شهروندی بسیار مهم است، زیرا شهروندان عناصر شناور و پویای جامعه محسوب می‌شوند و در عرصه‌های مختلف جامعه حضور دارند. بنابراین، آگاهی از میزان و کیفیت آن در زمان‌های مختلف لازمه‌ی توسعه‌ی همه جانبه‌ی اجتماعی و اقتصادی در جوامع می‌باشد. به گفته‌ی مارشال، شهروندی جایگاه، حقوق و وظایفی است که جامعه به اعضای خود می‌بخشد و قانون از آن حمایت می‌کند و به موجب آن، همه‌ی شهروندان نسبت به خود و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند، مسئول هستند. پژوهش حاضر نیز با توجه به اهمیت موضوع، به بحث و بررسی مطالعات فراترکیب فرهنگ شهروندی در ایران پرداخته است، از جمله مؤلفه‌هایی که در این تحقیق از ۴۹ مقاله و پایان‌نامه استخراج شده است، می‌توان به: مشارکت اجتماعی، تعلق اجتماعی، ارتقای جامعه، آگاهی از حقوق شهروندی، عام‌گرایی، نوع‌دوستی، مسئولیت‌پذیری، اعتماد بین شخصی، استفاده از دانش بومی و... اشاره کرد. نتایج این تحقیق در راستای موارد ذکر شده، با استفاده از روش استقرایی کیفی فراترکیب و مطالعه چندین مقاله مرتبط به دست آمده است. در این پژوهش مهمترین معیارهای فرهنگ شهروندی انتخاب و با استفاده از کدهای به دست آمده، آن‌ها را به شش دسته معیار اصلی شامل: ابعاد فردی فرهنگ شهروندی، ابعاد اخلاقی فرهنگ شهروندی، ابعاد اجتماعی - فرهنگی فرهنگ شهروندی، ابعاد سیاسی فرهنگ شهروندی، ارزش‌های شهری، داشتن نگرش دموکراتیک و ابعاد توسعه‌ای فرهنگ شهروندی طبقه‌بندی کرده است. نتایج این تحقیق نیز برخی اصول مربوط به دیدگاه‌های تکاملی را مورد تأیید قرار می‌دهد. از جمله دیدگاه‌هایی که در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته و بر است که شهروندی از نظر وی مبتنی بر عضویت کامل در اجتماع است، که بر همبستگی و وفاداری متقابل اعضاء قرار دارد، دلانتی نیز چهار مؤلفه عضویت در یک اجتماع سیاسی یعنی حقوق، وظایف، مشارکت و هویت را شامل فرهنگ شهروندی می‌داند، از نظر مارشال، شهروندی جایگاهی است که به آن‌ها اعطا می‌شود. از نظر گیارمه فرهنگ شهروندی دارای ویژگی‌های زیر است: اولین ویژگی این است که شهروندی باید مبتنی بر شناخت تاریخ و محیط باشد. دومین ویژگی فرهنگ شهروندی، تحصیل قواعد سلوک دموکراتیک است، چه از لحاظ رفتار و چه از نظر ارزش‌های اخلاقی، شهروند نه تنها باید به حقوق بلکه باید به وظایف خود آگاه باشد.

در ایران نیز با توجه به تأکید بر حل مسائل شهری، بحران‌های شهرنشینی و اصلاح رفتار شهری‌وندان، وجود یک فرهنگ مناسب شهری‌وندی و شهرنشینی، ضروری به نظر می‌رسد. این مقولات جزء پایه‌های اساسی و دامن شهری می‌باشند و همه اجزای یک زندگی شهری باید با در نظر گرفتن نقش فرهنگ در مناسبات اجتماعی شهر، تأسیسات شهری، نظام حمل و نقل، کالبد شهر و کاربردهای شهری سعی کنند، تعادل لازم را به وجود آورند، اما شهری‌وندی و عدم رعایت اصول شهری‌وندی از جمله مشکلات اولویت‌دار کشور می‌باشد در ثانی مردم کشور ما آگاهی زیادی از حقوق و مسئولیت‌های شهری‌وندی خود ندارند. همچنین رعایت فرهنگ شهری‌وندی و به تبع آن اخلاق شهری‌وندی در سطح خوبی قرار ندارد.

بنابراین، یکی از ضروریات لازم برای شهری‌وندان، تغییر سبک زندگی آن‌ها و گرایش به سبک زندگی مدرن می‌باشد که لازمه‌ی تحقق فرهنگ شهری‌وند، برای رسیدن به یک توسعه‌ی اجتماعی و اقتصادی است به گونه‌ای که گینتر می‌گوید که ارتباط جدانشدنی میان فرهنگ و سبک زندگی وجود دارد، زیرا جامعه مدرن دارای سبک زندگی خاصی است که در آن انسان مدرن و معاصر با انسان موجود در جوامع سنتی و توسعه نیافته تمایز پیدا می‌کند. این که شهرنشینی الزاماتی را برای زندگی انسان‌ها ایجاد کرده است؛ مثلاً در شهرنشینی تحرک و پویایی همچون زندگی در روستاها نیست و سبک تغذیه زندگی یک شهرنشین، الگوهای بازی، الگوهای تحرک و سایر موارد در کودکان شهرنشین با کودکانی که در روستا زندگی می‌کنند کاملاً متفاوت است. بنابراین، برای تحقق فرهنگ شهری‌وندی در جامعه‌ی مدرن، تغییر در سبک زندگی افراد جامعه بسیار لازم و ضروری است، زیرا سبک‌های زندگی بخش جدایی ناپذیر زندگی اجتماعی روزمره در جهان‌مدرس هستند و نقش اساسی در تعاملات اجتماعی دارد، زیرا شکل‌دهنده‌ی کردارها و نگرش‌های افراد در زمینه‌ی اجتماعی هستند.

همزمان با رشد سریع شهرها و توسعه‌ی کالبدی آن بسیاری از بحران‌های مختلف در زندگی شهری نظیر مشکلات محیطی و نزول کیفیت محیط را حاصل می‌آورد. به دنبال این امر لزوم توجه به مفهوم کیفیت و ارتقاء آن در محیط‌های شهری در کنار توجه به مسائل کمی بیشتر احساس می‌شود. توجه به ابعاد فردی، اخلاقی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، توسعه‌ای و ارزش‌های شهری، داشتن نگرش دموکراتیک از اصلی‌ترین معیارها برای بالا بردن فرهنگ شهری‌وندی است. امروزه زندگی شهری نیازمند تغییر در سبک زندگی شهری است، که قوانین، ارتباطات و تعاملات خاص خود را دارد و هرگونه وقفه، کوتاهی و نادیده گرفتن قوانین و آداب شهرنشینی و رعایت نکردن حقوق دیگران، تنش‌ها، خشونت‌ها و ناملایمیات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بسیاری را دامن خواهد زد. قوانین مربوط به شهرنشینی امروزه در قالب شهری‌وند تداعی

می‌شود، اما باید دانست که تنها استقرار فیزیکی در شهر معادل واژه شهروند نیست، بلکه شهروند باید در مدیریت بهینه شهر ایفای نقش کند؛ چرا که شهروندی بستر اجتماعی مناسبی را برای فعالیت فرد مهیا می‌کند تا او بتواند همه چیز را در خدمت پیشرفت خود به سوی تعالی بدهست گیرد. بنابراین می‌توان گفت کارکرد اصلی شهروندی، اداره جامعه مبتنی بر رعایت حقوق دیگران و تعهد به انجام وظایف است که باعث حفظ ارزش‌های اجتماعی فرهنگی و سیاسی می‌شود، که این معیارها با پژوهش‌های، زیانپور، احمدآبادی و اصفهانی(۱۳۹۵)، جعفرپور (۱۳۹۵)، آذین (۱۳۹۶)، ملک حسینی، شاهوردی و گنجه^۱ (۱۳۹۷)، احمدی و مرادی(۱۳۹۷)، فرامرزی، سلاجقه و سجادی (۱۳۹۷)، محسنی، حسینی و انصاری (۱۳۹۷)، سامی سلیمان و همکاران (۲۰۱۹)، آلبورو (۲۰۱۰)، کافه (۲۰۱۰) و یونسکو (۲۰۰۹)، همخوانی دارد. از طرفی، امروزه توجه به ابعاد اخلاقی یکی از مفاهیم مدرن می‌باشد اما اخلاق همیشه یک قلمروی مهم در زندگی اجتماعی و معرفتی هر فرد شناخته می‌شود و چه بسا حتی پیش از هرچیز یک وسیله تنظیم‌کننده در روابط اجتماعی انسان‌ها نیز تلقی شود، اخلاق در شکل اجتماعی‌اش یک ضرورت است. باید گفت رفتار هر کس در جامعه عرضه‌کننده گونه‌ای از روابط آشکار و پنهان موجود در همان جامعه است، چون به هر حال انسان معلول اجتماع است و اجتماع در قبال او دارای مسؤولیت. بنابراین، اساسی‌ترین و آشکارترین قوانین شهروندی در جامعه‌ای چون ایران، جز با احترام به حقوق شهروندی امکان‌پذیر نیست. که این معیار با پژوهش‌های، بونیسن^۲ (۲۰۲۰)، ژانگ (۲۰۱۶)، یانگ چانگ (۲۰۲۰)، احمدی و مرادی (۱۳۹۷)، همتی و احمدی (۱۳۹۴)، شارع پور و همکاران (۱۳۹۵)، احمدی و مرادی (۱۳۹۷)، احمدی و علیپور (۱۳۹۶) همخوانی دارد. در ارزش‌های شهری کیفیت یک محیط شهری به خصوص فضاهای شهری که هسته‌های اصلی و هویتی شهر هستند و توجه به منافع مشترک شهروندان، علاوه بر نتایج مثبت روانی که به دنبال دارد، رضایتمندی شهروندان از فضای شهری و حضور بیشتر در فضا را تشویق می‌کند. بنابراین یکی از مسائل مهم در برنامه‌ریزی توجه به ارزش‌های کیفیت محیط از دید شهروندان است، که امر محتاج بالا بردن دانش و مشارکت مدنی در بین شهروندان می‌باشد، که این معیار با پژوهش‌های آذین (۱۳۹۶)، احمدی و مرادی (۱۳۹۷)، قایدگیوی، حقیقتیان و بهیان (۱۳۹۸)، قنبری، حیدرخانی و رستمی (۱۳۹۵)، فتحی و ثابتی (۱۳۹۱)، حیدرخانی (۱۳۹۷)، سامی سلیمان (۲۰۱۹)، فرناندز (۲۰۱۵)، وین رایت^۳ (۲۰۲۰)، میدلتون (۲۰۱۱)، ایوبیک (۲۰۱۶)، اسکوچن (۲۰۱۰)، همخوانی دارد. بنابراین فرهنگ شهروندی به عنوان پدیده‌ای اجتماعی فرهنگی و

1. Bonnesen

2. Wainwright

سیاسی از ویژگی‌های مهم نظامهای دموکراتیک و شاخصی کلیدی برای جامعه‌ی مدرن به شمار می‌رود، از طرفی با ظهور پیامدهای تجدد، مانند: صنعتی شدن، شهرنشینی و آپارتمان نشینی، فردگرایی مفرط، تبدیل شدن مصرف‌گرایی به عامل بنیادین بقای جامعه‌ی سرمایه‌داری و توسعه‌ی ابزارهایی که خصوصی‌ترین رفتار انسان‌ها را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد، نظریه‌ی اجتماعی را به سمت توجه فزاینده به نقش سبک‌زندگی و اهمیت آن در برساختن هویت‌های فردی و اجتماعی، بروندادهای زندگی روزمره و تعاملات اجتماعی و نقش آن در تحولات کلان جامعه و تأثیری که بر توسعه‌ی همه جانبه‌ی اجتماعی و اقتصادی داشته، سوق داده است. جهان به جای ورود به دنیای پست مدرن، به سوی دوره‌ای گام بر می‌دارد که در آن پیامدهای مدرنیته، ریشه‌ای تر و جهانی‌تر از پیش شده‌اند، بنابراین، پیشنهاد می‌شود به منظور ایجاد و گسترش فرهنگ شهروندی دخالت مستقیم مردم در تدوین سیاست‌ها، اولویت‌ها و اهداف ضروری به نظر می‌رسد. در این زمینه، نهادهایی چون صدا و سیما، نهادهای آموزشی، شبکه‌های اجتماعی می‌توانند نقش سازنده‌ای ایفا نمایند. آگاه سازی شهروندان از محسن و مزایای فردی و اجتماعی رعایت فرهنگ شهروندی، به منظور تقویت فرهنگ شهروندی ضرورت دارد و در این راستا، پیشنهاد می‌شود، شهروندان نمونه در زمینه رعایت فرهنگ شهروندی و موازین قانونی؛ سالیانه معرفی و از آن‌ها تقدیر شود. از طرفی، یکی از مهم‌ترین عوامل در راه تحقق فرهنگ شهروندی مشارکت مردم در جامعه می‌باشد، که عامل مهم در آن نگرش آگاهانه و عام‌گرایانه در مشارکت می‌باشد، مشارکت آگاهانه نشان از آگاهی شهروندان از منافع حاصله آن‌ها در مشارکت است، و نگرش عام گرایانه یعنی مشارکت بدون خاص‌گرایی و غیرعرفی و بدون تعصب‌های کورکورانه است.

منابع

- آذین، احمد. (۱۳۹۶). بررسی نقش سرمایه‌ی اجتماعی در پاییندی به فرهنگ شهروندی در بین شهروندان شهر اصفهان. *فصلنامه‌ی مطالعات جامعه‌شناسی شهری*, پیاپی ۲۴.
- احمدی، یعقوب؛ علی‌پور، پروین. (۱۳۹۷). مولفه‌های فرهنگی اجتماعی و فرهنگ شهروندی (مورد مطالعه: شهروندان سنتنج). *فصلنامه‌ی راهبرد اجتماعی فرهنگی*, پیاپی ۲۶.
- اذای، مهری؛ حاتمی، مجتبی؛ حاتمی، حسین. (۱۳۹۰). تحلیلی بر فرهنگ شهروندی در شهر یزد. *فصلنامه‌ی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)*, پیاپی ۱.
- بخارایی، احمد؛ شربتیان، محمدحسن؛ اعظم، احمدی. (۱۳۹۴). تحلیل رابطه‌ی جامعه‌شناسی سبک زندگی و گرایش به حقوق شهروندی (مطالعه‌ی موردی: دانشجویان پیام نور خراسان جنوبی). *فصلنامه‌ی جامعه‌شناسی کاربردی*, سال ۲۶، شماره‌ی پیاپی (۶۰)، شماره‌ی ۴.
- دیلم صالحی، بهروز. (۱۳۹۳). تحول مفهوم شهروندی در فرایند جهانی شدن، *فصلنامه‌ی تخصصی علوم سیاسی*, سال ۱۰، شماره‌ی ۲۹.
- شربتیان، محمدحسین. (۱۳۸۷). تأملی بر فرهنگ شهروندی و ارائه‌ی راهکارهای گسترش آن، *فصلنامه‌ی مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان*, شماره‌ی ۸ و ۹.
- شیانی، مليحه، علی محمدی، محمد. (۱۳۹۴). مطالعه‌ی فرهنگ شهروندی در مدیریت شهری تهران. *فصلنامه‌ی پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران*, سال ۵، شماره‌ی ۲.
- شیانی، مليحه. (۱۳۸۸). فقر و محرومیت و شهروندی در ایران. *فصلنامه‌ی علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*, سال ۵، شماره‌ی ۱۸.
- عرب، سید محمد؛ ابراهیمزاده پژشکی، رضا؛ مرتوی شریف‌آبادی، علی. (۱۳۹۳). طراحی مدل فراترکیب عوامل مؤثر بر طلاق با مرور نظاممند مطالعه‌های پیشین. *مجله‌ی تخصصی اپیدمیولوژی ایران*, دوره‌ی ۱۰، شماره‌ی ۴.
- غفاری‌نسب، اسفندیار؛ قاسمی‌نژاد، محمدعلی؛ مساوات، سید ابراهیم، حبیبی فراشبندی، سیدمهדי. (۱۳۹۸). تحلیل جامعه‌شناسی از وضعیت فرهنگ شهروندی (مورد مطالعه: شهروندان ۱۵ سال به بالای شهر اقلید)، *تعییرات اجتماعی و فرهنگی*, دوره‌ی ۱۶، شماره‌ی ۲.
- غلامی، سمهیه؛ احمدی، ساره؛ محمدعلی، حمیده. (۱۳۹۸). تأثیر آموزش برنامه‌ی سبک زندگی اسلامی بر میزان آگاهی از مؤلفه‌های سبک زندگی و تعییر الگوی رفتاری خانواده در زنان سرپرست خانوار. *فصلنامه‌ی فرهنگی تربیتی زنان و خانواده*, سال ۱۴، شماره‌ی ۴۱.

فاضلی، محمد. (۱۳۸۷). تصویری از سبک زندگی فرهنگی جامعه‌ی دانشجویی، *فصلنامه‌ی تحقیقات فرهنگی ایران*، دوره‌ی ۱، شماره‌ی ۱.

فاطمی‌نیا، سیاوش. (۱۳۸۶). فرهنگ شهروندی: محصول و محمل حاکمیت خوب، سازمان کارا و شهروند فعال، *فصلنامه‌ی رفاه اجتماعی*، سال ۷، شماره‌ی ۲۶.

فتحی و اجارگاه، کورش؛ واحد چوکده، سکینه. (۱۳۸۸). آموزش شهروندی در مدارس. تهران: نشر آبیز.

فلیک، اووه. (۱۳۹۱). درآمدی بر تحقیقات کیفی. ترجمه‌ی هادی جلیلی. تهران: نشر نی.

قایدگیوی، فرود؛ حقیقتیان، منصور؛ بهیان، شاپور. (۱۳۹۸). تحلیل رابطه‌ی هویت ملی و پاییندی به فرهنگ شهروندی (مورد مطالعه: کلان شهر شیراز). *فصلنامه‌ی مطالعات ملی*، سال ۲۰. شماره‌ی ۱.

کوشان، محمدمهدی. (۱۳۸۷). *دانستنی‌های سیاست (شهروندی)*. تهران، انتشارات دفتر برنامه‌ریزی اجتماعی و مطالعات فرهنگی وزارت علوم.

گیدزن، آنتونی. (۱۳۸۲). *تجدد و تشخّص؛ جامعه و هویت شخصی در عصر جدید*. ترجمه‌ی ناصر موفقیان، تهران، انتشارات نی.

ملک‌حسینی، عباس؛ روستایی شاهوردی، مهدیه؛ گنجه، فاطمه. (۱۳۹۷). بررسی تاثیر فرهنگ شهروندی بر امنیت اجتماعی زنان در شهر ملایر. *فصلنامه‌ی چنراقیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)*، سال ۸، شماره‌ی ۳.

مهدوی، سید محمدصادق؛ عاشوری، علی. (۱۳۹۳). بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی موثر بر ارتقاء فرهنگ شهروندی (مورد مطالعه: شهر بوشهر). *مجله‌ی مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، سال ۶، شماره‌ی ۴.

نجاتی حسینی، محمود. (۱۳۸۲). *واقعیت اجتماعی شهروندی در ایران (سال‌های ۱۰ الی ۱۶)*. دانشگاه آزاد علوم و تحقیقات، دانشکده علوم اجتماعی.

نیازی، محسن؛ میری، سمیه؛ فرهادیان، علی. (۱۳۹۸). طراحی الگوی معیارهای همسرگزینی در جامعه‌ی ایران. *فصلنامه‌ی فرهنگی تربیتی زنان و خانواده*، سال ۱۴، شماره‌ی ۴۸.

هاشمیان‌فر، سیدعلی؛ گنجی، محمد. (۱۳۸۸). تحلیلی بر فرهنگ شهروندی در شهر اصفهان. *فصلنامه‌ی جامعه‌شناسی کاربردی*، سال ۲۰، شماره‌ی ۱.

همتی، رضا؛ احمدی، وکیل. (۱۳۹۳). حلیل جامعه شناختی از وضعیت فرهنگ شهروندی و عوامل تبیین کننده آن (مورد مطالعه: شهر ایوان). *فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، پیاپی ۱۸.

همتی، علی؛ ابراهیم‌زاده، رضا. (۱۳۹۴). هنجرابی و تحلیل عاملی اکتشافی و تاییدی پرسشنامه ارتقاء فرهنگ شهروندی. *مدیریت شهری*، دوره‌ی ۱۴، شماره‌ی ۴۰.

- Achmad, Ashfa, Hasyim Sirojuzilam, Dahlan Badaruddin and N.Aulia Dwira (2015). Modeling of urban growth in tsunami-prone city using logistic regression: Analysis of Banda Aceh, Indonesia, *Applied geography*, NO 62.
- Caragliu, A., Del Bo, C., Nijkamp, P. (2011) Smart Cities in Europe, *Journal of Urban Technology*, Vol. 18, No. 2.
- Armeh, Gee. (1997). *Culture of Democracy*, translated by Morteza Saghebfar, Tehran: Dastan Publications.
- Beaman, Jean. (2013). *French in the eyes of others: cultural citizenship, marginalization, and France's middle-class North African* second-generation, European University Institute, Max Weber Program, Italy, EUI Working Paper.
- Eltiaminia, Rea; Hossani, Ali.(2018). Identity, culture and lifestyle in the era of globalization, *Islamic Iranian Progress Model*, Volume3,Issue5.
- Fernandez, Jesica.(2015).*Latinano Youth Cultural Citizenship: Re-Conceptualizing Dominant Constructions of Citizenship through Membership, Sense of Belonging*, Claiming Space and Rights, Ph.D., Psychology (LatinAmerican and Latino Studies), UC Santa Cruz.
- Gay, Ravesch, (2007). Sociology of Talcott Parsons, translated by Abdolhossein Nikgohar, Tehran, Tebyan Publications.
- Gwet, K.L. (2014). *Handbook of inter-rater reliability: The definitive guide to measuring the extent of agreement among raters*. Advanced Analytics LLC.
- Ivic, S (2016). Citizenship as Discursive Practice: The Postmodern Culture of Citizenship, *Journal of Philosophy, Culture and Religion*, An International Peer-reviewed Journal, Vol. 19.
- Sami SuliemanAl-Qatawneh. Najeh RajehAlsalhiMohd. ElmagzoubEltahir.2020. *The citizenship values included in intermediate stage Arabic-language textbooks and teachers 'awareness of them in the UAE: A case study*<https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2019.e02809>
- Zare, Bizhan, roghanian, Zohreh. (2018). Exploring the concept of cultural capital and its role in Promoting the citizenship culture. *Iranian journal of educational Sociology (Interdisciplinary Journal of Education)* Available online at: <http://www.iase-idje.ir/> Volume 1, Number 10, December 2018.
- Zhang, Chang (2016). *Cultural Citizenship and its Implications for Citizenship Education: Chinese University Students 'Civic Experience in relation to Mass Media and the University Citizenship Curriculum*, Degree of Doctor of Philosophy, School of Education, College of Social Science, University of Glasgow.